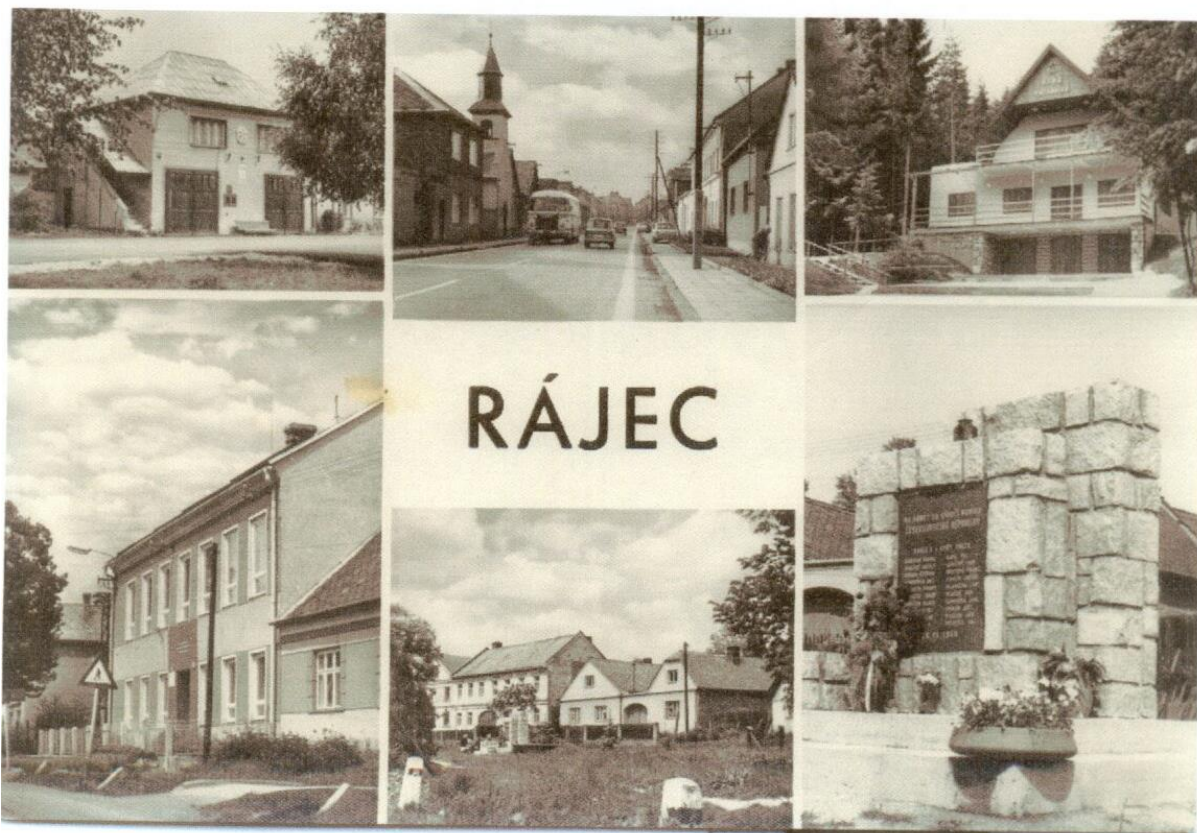

DĚJINY
VESNICE A ŠKOLY
RÁJEC

Jaroslav Sigmund

2008

Vesnice Rájec se rozprostírá na rovině po pravém břehu řeky Sázavy mezi 270-290 m.n.m. Rájec je zemědělská vesnice o rozloze 487 ha. Ze Zábřeha od něhož je vzdálený 3,3 km vede Rájcem státní silnice do Mohelnice a Olomouce od roku 1832. Rájec podle písemných dokladů patří k nejstarším osadám na Zábřežsku. Zmínka o Rájci je již z roku 1273, kdy patřil pod mohelnickou farnost. Pro velkou vzdálenost byl v letech 1276-1296 přidělen k farnosti Zvole.

Ve 14. a 15. století stal se s Ráječkem samostatným lenním zbožím biskupství olomouckého. Podle vesnice Rájec dostal svůj přídomek rytířský rod Rájeckých z Mírova. Kolem roku 1492 patřil Janu Rájeckému z Mírova, 1553-1554 jeho synovi Haškovi. Roku 1560 se stal dědicem Rájce Zikmund ze Žerotína. V červnu 1643 vtrhli do Rájce Švédové a nadělali v něm mnoho škod. V této době dvůr rájecký, který měl mnoho držitelů, zůstal úplně vylidněný. Pole nebyla v tomto statku obdělávána pro nedostatek poddaných. Roku 1786 byla na mírovském panství tedy i v Rájci vykoupena roboty. Roku 1787 byl rájecký statek rozparcelovaný a na jeho místě byla založena osada Teodorov. Od roku 1876 měl Teodorov vlastní obecní samosprávu. V roce 1923 splynul s Rájcem v jednu politickou obec. Roku 1771 měl Rájec 167 obyvatel české národnosti. Roku 1793 měl 42 domy a 257 obyvatel.

Starší pamětníci vyprávějí, že v dávných dobách chodily děti z Rájce do školy do Ráječka a do Zvole. Docházka do školy nebyla povinná. Dětem patřila svoboda, pastva a roboty na panském. Děti, které v těchto dávných dobách navštěvovaly školu, seděly v polodenním vyučování v lavicích bez opěradel podél stěn. Učebnice děti neměly. Psalo se na tabulky, nebo na řezném papíře perem brkovým. Učitel zaměstnával jednoho žáka a starší žáci pomáhali cvičit nováčky. Teprve počátkem 19. století se začalo vyučovat v Rájci. Protože školní budovy nebylo, vyučovalo se v privátních domech.

Podle záznamu v kronikách se vyučovalo poprvé v myslivně č.p. 36 v Teodorově. Jaké měl učitel příjmy, než byla postavena škola, není písemných dokladů. Učitelé v této době nebyli dosazováni vládou dekretem, byli to lidé bez vyššího vzdělání. Například prvním učitelem byl stolař. Teprve za Marie Terezie byl svěřený církvi dozor a vláda dosazovala učitele dekretem. Konzistoř se stala nejvyšším dozorním orgánem. Vyučovalo se počtům, čtení, psaní a náboženství.

V roce 1820 byla v Rájci postavena přízemní škola s jednou učebnou a jednou světnicí pro učitele. Roku 1898 byla školní budova přestavěna v jednopatrovou. Dle záznamů v Brně z 8. 7. 1858 příjmy učitele byly vyměřeny na 2000 zl. ročně. V roce 1883 byla zdejší škola utrakvistická přeměněna na českou. V roce 1854 se začalo na zdejší škole vyučovat ženským ručním pracem. V roce 1883 se místní školní rada usnesla a požádala okresní školní radu, aby po místních hodech byly pro školní mládež dva dny volna. Žádosti bylo vyhověno.

Nově postavená škola byla 21. 8. 1898 vysvěcena a za velké slávy jmenován zemským dekretem Valent Fridrich, nadučitel na dvoutřídní škole v Rájci. Dle záznamu v kronice byla v letech 1887-1900 povinná účast všech žáků na mši svaté při zahájení a ukončení školního roku za doprovodu učitele ve farním kostele ve Zvoli.

V letech 1896-1897 byly příjmy správce školy:

Roční příjem	650 K.
Funkční příspěvek	50 K.

Přídavky za odsloužená léta	150 K.
Celkem	850 K.

V letech 1893-1900 bylo pořizování školních potřeb a doplňování žákovské a učitelské knihovny velmi obtížné. Nebylo pochopení, jak u občanů, tak i u funkcionářů. Za jeden rok byla průměrně zakoupena jedna kniha do knihovny učitelské a pět knih do knihovny žákovské.

V letech 1899-1900 byly příjmy správce školy:

Roční příjem	1200 K.
Funkční příplatek	200 K.
Přídavky za odsloužená léta	400 K.
Celkem	1800 K.

Ve velmi těžké situaci se nacházelo školství v době 1. světové války. V roce 1914-1915 bylo v Rájci zahájeno vyučování až 28. září. Následkem válečných událostí trpěla návštěva školy povoláním vojáků-učitelů. Školní mládež byla vybírána na hospodářské práce. Zemskou školní radou ze dne 3. 9. 1915 bylo povoleno vyučovat polodenně. Z okresu zábřežského bylo k činné službě v armádě povoláno 83 učitelů. Mnohé školy byly bez učitelů. Dle záznamu z roku 1915 správa školy podporovala snahy v šetření potravin a látek tím, že dala opsat žákům „Poučení pro všechny rodiny v Rájci“. V roce 1914-1915 se museli všichni mládežníci od 16 let zúčastňovat v září vojenského výcviku. Zúčastnili se jen dvakrát v neděli – více nepřišli. Ve škole se mezi žactvem jedenkrát za měsíc konaly sbírky pro Červený kříž.

Úlevy v letech 1914-1918 využívalo ze 120 žáků průměrně 10 žáků. V roce 1918, v době ukončení 1. světové války a vyhlášení samostatné ČS:R se konalo v Zábřeze za velké účasti občanů a mládeže i z okolních vesnic zábřežské shromáždění, na kterém promluvil ředitel zábřežského gymnázia Rudolf Dvořák. Na závěr bylo hráno „Kde domov můj“ a „Hej Slované“.

Velmi těžká doba na celý národ dolehla v letech 1938-1945. Zprávy z let 2. světové války jsou ze všech dostupných kronik velmi stručné. V letech 1938-1939 byla dvoutřídní škola sloučena v jednotřídní. Dvoutřídní škola byla obnovena v roce 1941. V těchto kritických letech pro celý národ posílali rodiče velmi pravidelně a pilně děti do školy. Ovšem kvůli válečným událostem měly děti v těchto letech mnoho volna.

V roce 1943 musel každý učitel učit 30 hodin týdně, učil i odpoledne. V roce 1944 bylo správci školy povoleno udělit dětem 3 dny volna, jestliže pomáhaly na polích. 2. května 1945 bylo zastaveno vyučování, protože se blížila fronta. V obou třídách byli umístěni vojáci. Dne 8. května 1945 Rájec osvobodila Rudá armáda. Dne 21. května 1945 začalo pravidelné vyučování v obou třídách celodenně. 10 žáků ihned přešlo do měšťanské školy do Zábřeha.

V roce 1945 byl dekretem ONV odboru školství v Zábřeze ustanoven správcem školy Josef Kácel, který v Rájci působil 19 let až do svého odchodu do důchodu. Za 2. světové války pracoval na Slovensku v Pusté Polomi. V letech 1945-1965 byla v Rájci dvoutřídní škola, která je i nyní. Počet žáků značně v obou třídách klesal. Celé rodiny se stěhovaly do měst. Do roku 1950 byl na škole velmi aktivní divadelní kroužek. V pozdějších letech jeho činnost úplně zanikla. V době ateizace škol byla na škole v Rájci 100% účast dětí na výuce náboženství.

Významnou událostí pro obec bylo založení JZD v roce 1949. Bylo to jedno z prvních družstev v okrese Zábřeh. Pro jeho založení mělo pochopení jen několik málo lidí.

V letech 1945-1965 byla provedena uvnitř školy i v jejím okolí řada nutných oprav a úprav. V roce 1950 byla provedena částečná oprava bytu. Velmi kladně byla hodnocena pomoc žákům, poskytováním učebnic a školních potřeb zdarma. Za dvě desetiletí po 2. světové válce se zlepšil zdravotní stav žáků, díky pravidelné školní prohlídce školním a zubním lékařem zdarma. Od samého počátku založení Pionýrské organizace v ČSR pracovala ve škole Pionýrská organizace. Ovšem velké potíže byly se zajišťováním schopných pionýrských vedoucích.

V roce 1965 odchodem ředitele Josefa Kácela do důchodu byl dekretem ONV v Šumperku ustanoven ředitelem školy Jaroslav Sigmund, který předtím pracoval 8 let jako ředitel školy v Hynčíně.

Již v roce 1966 bylo vybudováno hřiště za školou pro školní mládež. Kluziště a šatny byly vybudovány o nějaký rok dříve. Obě hřiště jsou účelně a vhodně využívány dodnes žáky v hodinách tělesné výchovy. Jsou využívány školní a dospívající mládeží i v odpoledních hodinách.

V roce 1965 se zřízením mateřské školy v Rájci s celodenním provozem byla ustanovena dekretem ONV v Šumperku ředitelkou MŠ Helena Rýznarová ze Zábřeha. A od stejného roku ředitelem ZŠ Jaroslav Sigmund. Obě ředitelství se s MNV, SRPŠ i s rodiči dohodla vybudovat o hlavních prázdninách pro děti obou škol kuchyň v budově sousedící s kanceláří JZD a kulturní místností. Za aktivní pomoci rodičů dětí z obou škol byla kuchyň dokončena a otevřena k 1. září 1965. Děti MŠ se stravovaly v prostorách školky, děti ZŠ v místnosti, která současně sloužila pro menší kulturně společenské akce v Rájci. Od otevření kuchyně a obou stravoven vařila v kuchyni paní Květa Janyšová z Rájce několik desetiletí velmi chutná, dietní jídla ke spokojenosti dětských strážníků i dospělých.

Původní vybavení jídelny bylo nevyhovující pro potřeby stolování i pro potřeby vzdělávacích akcí. Proto ředitelství ZŠ i Osvětová beseda požádali Odbor kultury ONV v Šumperku jmenovitě pana Zatloukala OŠI (okresní školní inspektor pro kulturu) pro poskytnutí finančních prostředků na zakoupení nového stolování. Podařilo se to, a tak dodnes jídelna s novým vybavením slouží ke kulturnímu stolování a všem občanům ke kulturním akcím. V pozdějších letech bylo na betonovou podlahu položeno linoleum. Pro zlepšení prostředí v jídelně a také zateplení bylo OSP v Zábřeze provedeno obložení stěn lisovanou dřevotřískou do výšky 1,2 m.

Jen krátké údobí při budování kuchyně o hlavních prázdninách ukázalo ochotu a aktivitu rodičů pomoci při zlepšování a úpravách prostředí v obou školách i jejich okolí. Škola v Rájci přestavěná v jednopatrovou již v roce 1898 si žádala generální opravu. Takovou, která by odpovídala představám 20., ale i 21. století. Ve spolupráci ředitelství ZŠ s MNV, SRPŠ a rodiči byl vypracován plán oprav školy v akci „Z“ s finančním požadavkem a zdůvodněním pro ONV v Šumperku v roce 1968. Generální oprava byla plánována na roky 1969-1971. Plánovaná akce byla schválena a finančně podpořena ONV v Šumperku. Úkoly na úseku školství se budou dařit, jestliže bude mít škola podporu ze strany obecního úřadu, rodičů a také celé veřejnosti. Dobře připravit a vychovat mládež pro život není jen úkolem školy, ale hlavně rodiny a celé veřejnosti. Jakou mládež si vychováme, jakým budeme osobním příkladem, taková bude budoucnost naší země.

Prameny: Kronika obce

Kroniky školy, zapůjčené z archívu v Zábřeze

Zábřežské období feudalismu

Znaky rodů vlastnicích Rájec

léno olomouckých biskupů.

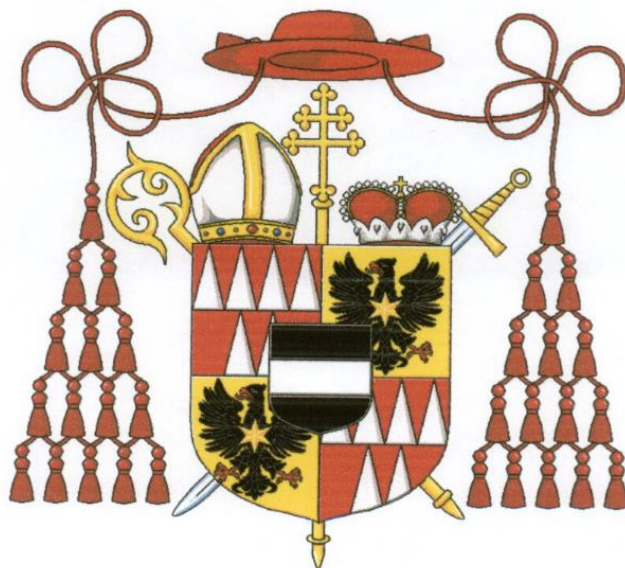

Rájec

Znak: V červené hlavě zeleného štítu jsou 2 stříbrné špice. Na zeleném poli stříbrný rýč na němž stojí zlatý rozkřídlený pták s červenou zbrojí. Znak v hlavě štítu nese špice jako připomínku zakladatelů a bývalých vlastníků obce – olomouckých biskupů. Ve zbývající části štítu je pak rozkřídlený pták stojící na rýči, což je znamení objevující se od počátku 18. století na obecní pečetí.

Rájec patří mezi nejstarší obce na Zábřežsku. První zmínka o něm pochází již z roku 1273, kdy byl podřízen mohelnické rychtě. Rájec byl pravděpodobně založen spolu s několika dalšími vesnicemi v okolí olomouckými biskupy, kteří sem povolali kolonisty ze stejnojmenných vsí severně od Brna. Kolem roku 1320 je uváděn jako biskupské léno v mohelnické, později mírovské provincii. Jakožto léno byl Rájec „pronajímán“ manům z řad nižší i vyšší šlechty, kteří mimo toto léno vlastnili i jiné statky. Mezi nejznámější leníky patří rytíři Ráječtí z Mírova, kteří spravovali Rájec bezmála 1 a půl století a podle rájecké tvrze se začali i psát. Po nich se Rájec sice dostává do rukou několika dalších rodů, ale vesměs jen na velmi krátkou dobu. V roce 1564 odkoupil olomoucký biskup Rájec i sousední Zvoli a připojil je k mírovskému panství. Toto zboží bylo nadále občas dáváno do zástavy, ale po 30. leté válce je již přímo v rukou olomouckých biskupů. Ve vlastnictví olomouckého biskupství Rájec setrvává až do roku 1848, kdy byl Rájec začleněn do nově vytvořeného soudního a politického okresu Zábřeh.

Jako samostatná obec po jistou dobu existovala osada Teodorov, která vznikla po roce 1787, kdy byly rozparcelovány pozemky rájeckého dvora. V názvu osady se odráží jméno tehdejšího vlastníka a zakladatele olomouckého arcibiskupa Antonína Theodora hraběte z Coloredo-Waldsee-Melsu (v roce 1777 bylo olomoucké biskupství povýšeno na arcibiskupství a Antonín Theodor byl prvním arcibiskupem a později se stal i kardinálem).

Znak olomouckého arcibiskupa kardinála Antonína Theodora hraběte z Coloredo-Waldsee-Melsu.

1) Rájecký z Mírova (1408 - 1554)

Erb: *Na kosmo červeno-stříbrně děleném štítu šikmo položený hák přirozených barev. Kolčí přilba s červeno-stříbrnou točenicí. V klenotu stříbrný a červený roh. Pokryvadla červeno-stříbrná.*

Moravský starobylý rod, připomínaný od konce 14. století. Rod se psal podle hradu Mírova nedaleko Mohelnice. Od poloviny 15. století se příslušníci rodu psali Rájecký z Mírova podle obce Rájec u Zábřeha, kterou nabyli jako leníci olomouckých biskupů. Druhá známá větev rodu se psala Valecký z Mírova. Rod byl původně v rytířském stavu.

10. 4. 1602 Jan Rájecký z Mírova byl povýšen do českého panského stavu. Ovšem již roku 1610 umírá jako poslední svého rodu.

2) ze Žerotína (1554 – 1560)

Erb: Na červeném štítu černý, korunovaný, dvouocasý lev, rostoucí za stříbrným trojvrším. Turnajská přilba s korunkou. V klenotu je rostoucí lev ze štítu (v 16. a 17. století bývá erb často zobrazován bez klenotu). Pokryvadla černo-červená.

Erb: 1740 Štít polcen. Vpravo na modrém poli zlatý, obroučkovou korunou korunovaný, dvouocasý lev, stojící na zelené půdě. Vlevo je pole čtvrcené se zlatým srdečním korunovaným štítkem, na němž je černá korunovaná orlice. V 1. a 4. červeném poli zlatý, korunovaný, dovnitř obrácený lev, držící černé žezlo. Ve 2. a 3. modrém poli stříbrné kosmé břevno, provázené nahoře i dole stříbrnou lilií. 3 turnajské přilby s korunkami. Prostřední přilba je korunována obroučkovou korunou a nese v klenotu zlatého rostoucího lva z pravé části štítu. Na pravé přilbě černá korunovaná orlice doleva hledící. Na levé přilbě mezi 2 černými rohy stříbrná lilie a přes to zkřížené dřevce vpravo se zlatým praporcem, vlevo s červeným. Pokryvadla vpravo modro-zlatá, vlevo červeno-zlatá.

Moravský starobylý rod, připomínaný již od přelomu 12. a 13. století. Spolu s pány z Boskovic a z Pernštejna patří mezi nejvýznamnější staré rody na Moravě. Původní přídomek z Bludova si rod ve 14. století změnil na ze Žerotína. Rod žil v několika větvích, držících statky po celé Moravě, východních Čechách i ve Slezsku. Rod byl původně v rytířském stavu. Na Moravě vymírá rod po meči roku 1934 Karlem Emanuelem hrabětem ze Žerotína svobodným pánem z Lilgenau.

- 1478 Jan starší ze Žerotína byl spolu se svými syny přijat do českého panského stavu.
- 1706 Jan Jáchym ze Žerotína byl povýšen do říšského hraběcího stavu.
- 4. 6. 1712 Jan Jáchym ze Žerotína byl povýšen do českého hraběcího stavu.
- 23. 4. 1740 Jan Ludvík ze Žerotína, dostal povolení sloučit jméno a erb obou rodičů, protože jeho matka Ludovika svobodná paní z Lilgenau byla poslední svého rodu.

3) Weizinger z Weizingu (1560 – 1564)

Erb: Na černém štítu zlatý dvouocasý lev držící šavli. Turnajská přilba s korunkou. V klenotu rostoucí erbovní znamení. Pokryvadla černo-zlatá.

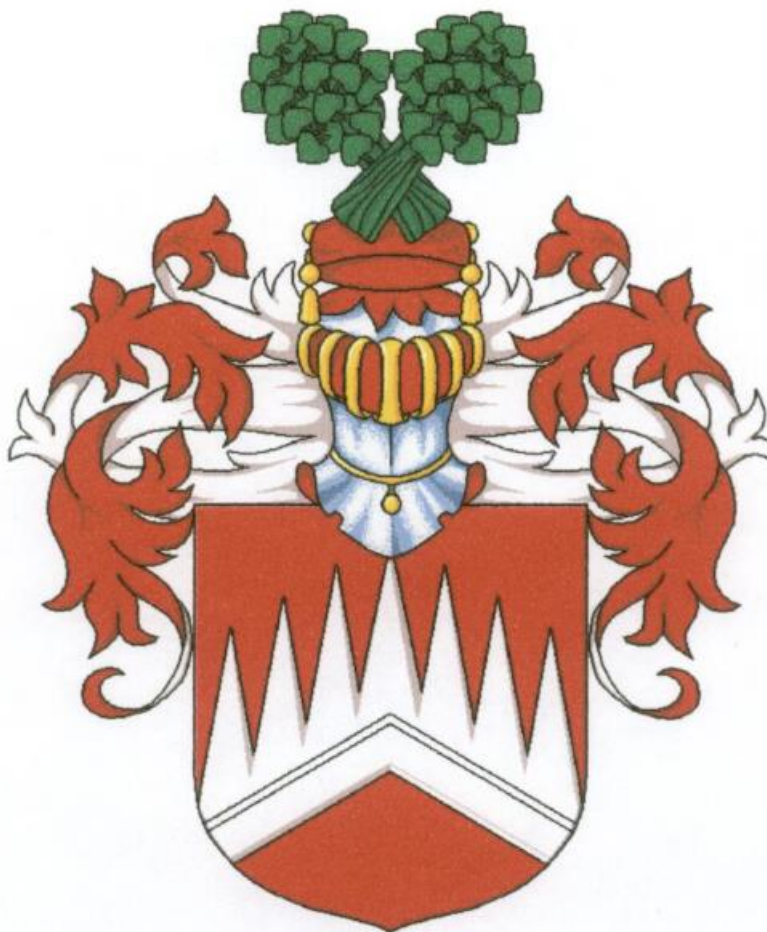
Původem cizí rod, přijatý do rytířského stavu na Moravě v roce 1542 v osobě Marka Weizingera z Weizingu. Erb jednoho příslušníka tohoto rodu je dosud dochován v kostele ve Zvoli.

4) z Boskovic (1572 – 1574)

Erb: *Na červeném štítu stříbrný hřeben (krokev se 7 špicemi). Turnajská přilba nesoucí v klenotu červený polštář, na němž jsou 2 zkřížené zelené metle. Pokryvadla červeno-stříbrná.*

Moravský starobylý rod, připomínající se od 13. století. Rod žil v několika větvích, majících majetkovou držbu hlavně na západní a střední Moravě. Příslušníci rodu zastávali v průběhu 15. a 16. století významné zemské úřady a výrazně promlouvali do politického a společenského dění nejen na Moravě. Rod byl odjakživa v panském stavu. Posledním pánem z Boskovic po meči byl Jan Šembera. Po jeho smrti v roce 1597 se rozsáhlé boskovické dědictví ocitlo v rukou pánů z Liechtensteina, do jejichž rodu se provdaly obě Šemberovy dcery Anna a Kateřina.

5) Púhončí z Předmostí (1617 – 1637)

Erb: 1611 Štít je dělen břevnem. Nahoře orlice a dole 2 lilie. Klenot a barvy erbu nejsou známy. Jedná se o občanský erb.

Erb: 1616 Štít je červeno-černě polcen. V patě štítu je stříbrné trojvrší, na němž stojí 2 přivrácení korunovaní zlatí gryfové, kteří mezi sebou drží stříbrnou lilii. Přilba kolčí s černo-zlatou a červeno-stříbrnou točenicí nese v klenotu otevřená křídla, mezi nimiž je stříbrná lilie. Pravé křídlo je děleno zlato-černě a levé stříbrně-červeně. Pokryvadla vpravo černo-zlatá a vlevo červeno-stříbrná.

13. 6. 1616 Martin Púhončí z Předmostí byl povýšen do českého vladyckého stavu.
7. 5. 1624 Martin Púhončí z Předmostí je povýšen do šlechtického stavu a je mu polepšen erb. V souvislosti s jeho působením ve službách olomouckého biskupa kardinála Františka z Dietrichsteinu, se v klenotu jeho polepšeného znaku objevuje vinařský nůž, který byl součástí kardinálova rodového znaku.
27. 6. 1628 Martin Púhončí z Předmostí byl na 1. moravském zemském sněmu po Bílé hoře, konaném ve Znojmě, přijat do rytířského stavu.

Šlechta v českých zemích.

Jednotlivé šlechtické tituly se v průběhu dějin vyvíjely, měnily a přizpůsobovaly daným podmínkám. Proto je relativně komplikované tuto problematiku jednoduše popsat. Velmi zjednodušeně ji vystihuje níže uvedená tabulka. Samozřejmě, že jistým vývojem prošly šlechtické tituly již před „Obnoveným zřízením zemským“, ale teprve ono v letech 1627/28 změnilo strukturu šlechtických titulů poměrně radikálně. „Vladislavské zřízení zemské“ z roku 1500/01 a jeho následné úpravy povolovaly pouze 2 šlechtické stavy, s tím, že k přijetí do některého šlechtického stavu nestačí pouhý nobilitační list vydaný královskou dvorskou kanceláří, ale sama šlechtická obec rozhodne, jestli daného „povýšence“ mezi sebe přijme. To způsobilo a někdy ještě způsobuje zmatky kolem uznávání šlechtictví, protože poměrně velká skupina osob a rodů byla v letech 1500-1627 povýšena do vladyckého (rytířského) stavu, ale bez následného přijetí stavovskou obcí. Čímž nenaplnili podle tehdejších zákonů nutnou podmínku k nabytí šlechtictví, a mohou být tedy považováni pouze za „erbovní měšťany“. O jak velkou skupinu šlo, lze dokumentovat na případu „27 českých pánů“ popravených v roce 1621. Z 27 „pánů“ totiž byli opravdoví páni jen 3, dále 7 rytířů a 17 erbovních měšťanů, kteří sice měli přídomek i erb (mimo 2 neerbovních měšťanů), ale šlechtou nebyli.

Již v 16. století se objevily snahy některých šlechticů, kterým příslušely v cizině, nebo ve Slezsku hraběcí a knížecí tituly, zavést tyto tituly i v Čechách a na Moravě. Ovšem kýženou změnu přineslo až „Obnovené zřízení zemské“ v roce 1627 pro Čechy a v roce 1628 pro Moravu. Z původních 2 se počet šlechtických titulů rozšířil na 5. Zde je nutné připomenout, že pro Slezsko nebylo žádné „Obnovené zřízení zemské“ vydáno. Rekatolizace ve Slezsku probíhala mírněji než v ostatních českých zemích a německé luteránství se mohlo ve Slezsku praktikovat i po roce 1620. Samotné „zemské zřízení“ ve Slezsku bylo od zbylých českých zemí odlišné a stejně tak i šlechtické tituly, které se již před rokem 1627 dělily do 5 stupňů (šlechtic, rytíř, svobodný pán, hrabě a kníže). Tedy i z tohoto pohledu nebylo třeba zemské zřízení ve Slezsku „obnovovat“. Kromě českých šlechtických titulů se udělovaly, a v Habsburské monarchii platily, tituly „říšské“, dědičných (Habsburských) zemí“ a od počátku 19. století tituly „rakouské“, které nahradily všechny předcházející. Do poloviny 18. století se šlechtické tituly „šlechtic (vladyka), rytíř a svobodný pán (baron)“ udělovaly se dvěma přívlasky „starý a nový“, které vystihovaly „stáří“ daného rodu a zbavovaly danou osobu v případě „starého titulu“ nelichotivého obrazu povýšence. Ovšem sami o sobě nevytvářely speciální šlechtický stav a následně bylo jejich udělování zrušeno. Stejně tak dopadl i titul „šlechtic na způsob rytíře“ (rittermässigen Adelstand) udělovaný říšskou kanceláří, který jak z názvu plyne, vytvářel jakýsi mezičlánek mezi šlechtici a rytíři.

Šlechtické tituly	do roku 1627/28		po roce 1627/28	
vyšší šlechta	pán	Herr	kníže	Fürst
			hrabě	Graf
			svobodný pán	Freiherr
nižší šlechta	rytíř (vladyka)	Ritter	rytíř	Ritter
			šlechtic (vladyka)	Adel
erbovní měšťan				

